

РЕГІОНАЛЬНІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Газуда М. В.

У статті розглянуто окремі аспекти сталого розвитку в природокористуванні. Охарактеризовано типи економічного механізму, досліджено еколого-економічні засади раціонального природокористування в умовах високого рівня лісистості Закарпатської області, а також наголошено на важливості ресурсозаощадження та ресурсозбереження.

Кількість бібліографічних посилань – 9, мова – українська.

Ключові слова: сталий розвиток, раціональне природокористування, економічний механізм, ресурсозаощадження та ресурсозбереження

ВСТУП

У сучасному господарському комплексі України та її регіонів практично кожному виду економічної діяльності притаманні негативні впливи на стан навколишнього середовища. Загальними реципієнтами ризику господарської діяльності є природні, соціальні та матеріально-фінансові ресурси. Базові ризики провідних видів економічної діяльності залежать від типу господарської діяльності (інтенсивний, екстенсивний), характеристики ресурсів, які використовуються у виробництві (відновлювані й не відновлювані, вичерпні й не вичерпні тощо), кількості або щільності розміщення господарських одиниць провідних видів економічної діяльності, впливу технологій виробництва на довкілля, а також від стану та екологічної ємності регіону розміщення підприємств та здатності природних ландшафтів до утилізації відходів господарської діяльності.

Кожній галузі економіки притаманні певні типові базові ризики господарювання. Найбільшими базовими ризиками забруднення характеризуються підприємства хімічної й побутової галузі, тваринницькі комплекси, сировинно-видобувних і металоліварних та інших екологічно небезпечних галузей промисловості.

З погляду господарських інтересів територія має тим більшу корисність, чим вище здатність природних і антропогенних ландшафтів асимілювати відходи, чим більший потенціал їхньої утилізації й можливість розміщення різних видів економічної діяльності на певній території. У зв'язку із цим загальною стратегією для поступального розвитку людства є перехід на шлях раціонального природокористування. -

Проблемам раціонального та сталого природокористування присвячені наукові праці українських дослідників: О. А. Веклича, С. А. Генсірука, Л. С. Гринів, Б. М. Данилишина, Л. Г. Мельника, В. П. Мікловди, М. І. Пітюлича, А. В. Толстоухова, О. І. Фурдичко, М. А. Хвесика, М. І. Хилько, І. Г. Яремчука та ін. Однак подальшого дослідження потребують питання сталого природокористування та збереження довкілля.

У процесі дослідження поставленої проблеми використовувались методи діалектичного підходу до процесів і явищ у природокористуванні в умовах ринкової трансформації економіки, а також метод групування та порівняння економіко-статистичної інформації.

Для вирішення поставленої мети в статті розглянуто проблеми сталого розвитку, типи економічного механізму природокористування за видами економічної діяльності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наприкінці ХХ ст. загальною стратегією для поступального розвитку людства світове співтовариство проголосило перехід держав на шлях сталого розвитку в сфері природокористування. Серед багатьох наукових публікацій заслугове на увагу колективна монографія – „Актуальні проблеми сталого розвитку”, автори якої з посиланням на М. Catto зазначають, що нині сформовано три групи визначень сталого розвитку, під яким розуміють розвиток, що забезпечує [1, с. 18]:

- продуктивність природних ресурсів, яка підтримується („біологічне” визначення);
- різноманіття окремих видів у екосистемах, що підтримується, за умов знаходження цих екосистем у процесі експлуатації чи під будь-яким іншим антропогенним впливом („екологічне” визначення);
- економічний розвиток, що підтримується, за умов відсутності загроз виснаження наявних ресурсів для майбутніх поколінь („економічне” визначення).

Кожна група тлумачень може доповнюватися подальшим трактуванням та навіть формувати певні підгрупи, але, по суті, погляди біологів, екологів та економістів будуть визначальними, а технологів, інженерів, математиків –

обслуговуючими. Із цього приводу, як справедливо відмічає група провідних науковців [8, с. 19] досліджуваної проблеми, фахівці обслуговуючої підгрупи майже не пропонують власних визначень сталого розвитку, а користуються наявними, здебільшого екологічними та економічними.

Водночас поділяючи думку науковців вище відміченої колективної монографії зауважимо, що немає єдності й у визначенні поняття „природокористування”. Зокрема, в екологічній енциклопедії [3, с. 152, 153] відмічається, що природокористування – це, *по-перше*, використання природних ресурсів, яке складається із сукупності всіх форм експлуатації природно-ресурсного потенціалу й засобів його збереження. Включає: видобування та переробку природних ресурсів, їх відновлення або відтворення; використання й охорону природних умов життєвого середовища, відновлення та раціональні зміни екологічного балансу природних систем, що виконують функції збереження природно-ресурсного потенціалу розвитку людства; *по-друге*, це сукупність продуктивних сил та виробничих відносин, відповідних організаційно-економічних форм і установ, які пов'язані з первинним привласненням, використанням та відтворенням людиною об'єктів навколишнього природного середовища для задоволення її потреб; *по-третє*, використання природних ресурсів у процесі суспільного виробництва та споживання для задоволення матеріальних і культурних потреб суспільства; *по-четверте*, це комплексна наукова дисципліна, яка досліджує загальні принципи раціонального (для певного історичного моменту) використання природних ресурсів людським суспільством. При цьому об'єктом природокористування як науки є комплекс взаємовідносин між природними ресурсами та умовами життя суспільства, а також його соціально-економічним розвитком.

Як видно, з наведеного трактування проглядаються чотири аспекти визначення категорії еколого-економічного природокористування. Відмітимо, що й в „Економічній енциклопедії” поняття „природокористування” також розглядається в еколого-економічному ракурсі, яке представляє собою „раціональне, засноване на комплексному підході використання природних ресурсів, цілеспрямована, планомірна соціально-економічна діяльність суспільства орієнтована на використання предметів і явищ природи для задоволення суспільних потреб; безпосередній та опосередкований вплив людини на природне середовище, внаслідок якого відбуваються незворотні зміни в природі” [4, с. 84].

Автор статті не погоджується з таким трактуванням, оскільки воно не відповідає вимогам сталого розвитку. На нашу думку, стале природокористування не повинно відображатися на незворотних змінах у природі. Водночас, поділяючи думку науковців, що природокористування відрізняється від діяльності щодо перетворення природи, оскільки в процесі такого перетворення суспільство прагне втілити в неї свої цілі, ідеї, потреби, утвердити себе матеріально, що призводить до негативних змін у природі. Однак, як ми вважаємо доцільно уникати негативних змін у природі, використовуючи при цьому вимоги раціонального природокористування, яке „передбачає комплекс науково-технічних, соціально-економічних, освітніх, культурно-виховних і політико-правових заходів, і пов'язане з успішним задоволенням людських потреб із бережливим ставленням до природних багатств, що, у свою чергу, потребує підвищення рівня економічного мислення працівників усіх сфер діяльності”. При такому природокористуванні задоволення потреб суспільного розвитку не повинно здійснюватися за рахунок деградації природного середовища.

Вчені-економісти розрізняють такі типи економічного механізму природокористування [4, с. 84]:

1) м'який або доганяючий – ліберальний в екологічному відношенні, установлює найзагальніші обмежувальні екологічні рамки економічного розвитку галузей і секторів, практично його не гальмуючи. Він спрямований передусім на ліквідацію вже існуючих екологічних деформацій і окремих негативних екологічних наслідків, а не соціально-економічних причин їх виникнення, незначною мірою впливає на темпи, і масштаби суспільного розвитку. Властивий техногенному типу розвитку економіки. Цей тип економічного механізму природокористування існує в Україні й на початку XXI ст.;

2) стимулюючий або розвиваючий – сприяє економічному піднесенню екологічно збалансованих і спеціалізованих природоохоронних виробництва та видів діяльності. В основі його функціонування – ринкові важелі. Він стимулює зростання суспільного виробництва на базі нових технологій, дає змогу значно поліпшити використання та охорону природних ресурсів. Наприклад, значні перспективи розвитку стимулюючого механізму природокористування в Україні пов'язують із процесами екологізації сільського господарства;

3) жорсткий – використовує ринкові та адміністративні інструменти й через жорстку податкову, кредитну та інші види політики пресингує розвиток певних галузей і комплексів із метою обмеження їх природного базису, сприяє економії використання природних ресурсів.

У реальному світі такі типи економічного механізму природокористування не існують у чистому вигляді, обов'язковим є їх поєднання. Багато залежить від конкретних технологій, виробництв, видів діяльності. Відмічені типи економічних механізмів природокористування спрямовані на нівелювання суперечностей між зростанням економічних потреб суспільства й можливостями навколишнього середовища компенсувати збитки, завдані йому втручанням людини й набувають дедалі більшої гостроти. Невипадково на Конференції ООН із довкілля та розвитку (Ріо-де-Жанейро, червень 1992) цілком обґрунтовано ставилося питання про переорієнтацію розвитку цивілізації на новий шлях від прискореної технізації й споживацтва – до ідеології виживання. При цьому визначальними елементами оточуючої нас природи, як відомо, є атмосфера, гідросфера, літосфера й біосфера. Саме поміж ними відбувається збалансований обіг речовин, рушійною силою якого є сонячна енергія.

Аналізуючи сучасний стан атмосфери відмітимо, що це зовнішня оболонка Землі життєдайний „буфер” між

поверхню нашої планети й космосом. Вона є носієм тепла, вологи, захисником екосистем від згубних ультрафіолетових випромінювань, основним середовищем для фотосинтезу. Більше того це своєрідний „скафандр” для Землі, і водночас велетенський резервуар кисню. Доведено, що на протязі року кількість кисню в атмосфері зменшується на 10 млрд. т. (цього вистачило б для дихання декількох десятків мільярдів чоловік). Або, скажімо, лише один сучасний пасажирський реактивний літак протягом 8-годин польоту поглинає 50-75 т кисню, натомість викидаючи в атмосферу десятки тонн вуглекислого газу. Відтворити таку втрату кисню протягом доби в змозі масив лісу площею 25-30 тис. га [2, с. 163].

Відмітимо, що на території Закарпатської області зосереджено 724,1 тис. га лісів та інших лісовкритих площ, що становить майже 57% загальної території регіону [9, с. 520]. Авторські розрахунки свідчать, що закарпатські ліси спроможні протягом доби відтворювати понад 1500 т кисню. І все ж „витрати атмосферного кисню поки що компенсуються його утворенням у процесі життєдіяльності рослинності суші й Світового океану. При фотосинтезі вони щорічно продукують близько 320 млрд. т. кисню” [7, с. 20-21].

Слід також зазначити, що вуглекислий газ є необхідним компонентом фотосинтезу рослин. Однак, при спалюванні органічного палива, вирубці лісів, розорюванні степів, гнитті, вулканічній діяльності його продукується дедалі більше, і це є наслідком підвищення середньорічної температури на планеті. Тому важливо дотримуватись еколого-економічних засад не тільки в сільськогосподарському виробництві, але й у лісогосподарській та інших видах діяльності.

Водночас стан повітряного середовища в Україні, як і в багатьох інших державах, незадовільний, а в деяких регіонах (областях) (наприклад, Дніпропетровська, Донецька та ін.) – вкрай загрозливий.

Диктат центру командно-адміністративної системи тривалий час впливав на відповідну структурну деформацію народного господарства, коли перевага надавалася розвитку сировинно-видобувних і металоліварних (металургійних, гірничорудних, хімічних) досить брудних і надзвичайно екологічно небезпечних галузей промисловості. Економіці України властива також висока частка ресурсних та енергоємних технологій, впровадження й нарощування яких у промисловості та сільському господарстві здійснювалося найбільш дешевим способом без будівництва відповідних очисних споруд. Роки безконтрольної експлуатації багатств України призвели до того, що у багатьох регіонах забруднення повітря в багатократ перевищує гранично допустимі норми (табл. 1).

Таблиця 1 Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря за окремими регіонами України*

Окремі регіони (області) України	Усього, тис. т				В розрахунку на 1 км ² , т			
	2000	2008	2009	2009, % до 2000	2000	2008	2009	2009, % до 2000
Закарпатська	40,7	91,4	87,6	215,2	3,2	7,1	6,8	212,5
Івано-Франківська	184,8	298,3	271,8	147,1	13,3	21,5	19,6	147,4
Львівська	192,9	266,8	253,4	131,4	8,8	12,2	11,6	131,8
Чернівецька	35,1	43,3	43,0	122,5	4,3	5,3	5,3	123,3
Дніпропетровська	939,5	1164,8	989,4	105,3	29,5	36,5	31,0	105,1
Донецька	1795,3	1767,2	1513,3	84,3	67,7	66,7	57,1	84,3
м. Київ	170,4	275,2	277,9	163,1	213,0	344,0	347,4	163,1
Довідково: Україна	5908,6	7210,3	6442,9	109,0	9,8	11,9	10,7	109,2

*Розраховано за джерелом: [9, с. 521].

Серед регіонів Українських Карпат найнижчі показники (табл. 1) щодо викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря в Чернівецькій та Закарпатській областях, а в Івано-Франківській області вони перевершують середньоукраїнський показник на 83,2%. У Дніпропетровській та Донецькій областях викиди шкідливих речовин перевершують середньонаціональний показник більше ніж в 3 та 5,7 рази, а по м. Київ – майже в 35 разів.

Велику роль в обмеженні викидів у атмосферу парникових газів відіграв Кіотський протокол [5], додатковий документ до Рамкової конвенції ООН зі змін клімату. Сам протокол прийнято в Кіото 11 грудня 1997 р., а почав діяти з 16 лютого 2005 р. На сьогоднішній день цей протокол підписали та ратифікували 187 країн світу, у тому числі більшість промислово розвинутих, крім США. Протоколом було узгоджено, що країни-учасниці зобов'язані зменшити середньорічні обсяги викидів парникових газів у період 2008-2012 рр. у середньому на 5,2% (порівняно з 1990 р.). Зменшення викидів кожна країна може здійснювати за допомогою збільшення ефективності виробництва, зменшення обсягів виробництва, більш раціонального використання енергоресурсів, а також виконання проектів, які призводять до зменшення викидів парникових газів у інших країнах. Кіотським протоколом передбачаються гнучкі механізми щодо зменшення викидів парникових газів у інших країнах шляхом закупівлі відповідних сертифікатів за кордоном.

Таким чином, існує можливість для налагодження міжнародної співпраці у сфері скорочення викидів CO₂. Підставою для цього є можливість купівлі країнами одиниць викидів CO₂ в інших державах. В контексті цих вимог Україна може продавати свої одиниці викидів іншим країнам в рамках механізму торгівлі викидами. Відмітимо, що незалежно від Кіотського протоколу існує також європейське законодавство у цій сфері.

Актуальною проблемою сьогодення є ресурсозаощадження, тобто процес послідовної й комплексної реалізації організаційних, економічних і технічних заходів спрямованих на забезпечення економії та раціонального використання матеріально-сировинних ресурсів у всіх галузях народного господарства. Необхідність ресурсозаощадження, перехід до якісно нового рівня ресурсоспоживання в період формування соціальної ринкової економіки зумовлені тим, що, по-перше, більшість видів матеріально-сировинних ресурсів – невідтворювані, а динаміка споживання цих ресурсів на сучасному етапі свідчить про прискорення вичерпання їх розвіданих запасів. По-друге, ускладнюються умови видобутку первинних ресурсів, що збільшує їх вартість на світовому ринку. При цьому, залучення до господарського обігу дедалі більшого обсягу матеріально-сировинних ресурсів призводить до погіршення екологічної ситуації. По-третє, економія цих ресурсів істотно впливає на підвищення ефективності виробництва. По-четверте, величезні матеріальні витрати в процесі виробництва продукції, низькі експлуатаційні параметри вітчизняних виробів роблять їх неконкурентоспроможними на світовому ринку, що ускладнює залучення України до процесу міжнародного поділу праці.

В еколого-економічному природокористуванні задіяні як відновлювальні, так і невідновлювані ресурси. У першому випадку – це ресурси, залучені до біосферного кругообігу речовин, здатні до самовідтворення (через розмноження та природні цикли відновлення) за період, співвідносний із темпами господарської діяльності людини [3, с. 194]. До відновлювальних ресурсів належать природні ресурси біосфери – рослинний, тваринний світ і продукти їх життєдіяльності (гумус, кисень, сировина та ін.), здатні відновлюватись у природних процесах із підтриманням певної їх якості та кількості. Їх охорона передбачає встановлення балансу між використанням (вилученням) сировини й здатністю до відновлення. При надмірному використанні без урахування можливостей відновлення порушується природний баланс ресурсів, а в кінцевому наслідку це може призвести до порушення балансу екосистеми та зменшення екологічної мережі як у планетарному, так і на державному, у тому числі й регіональному рівнях.

Еколого-економічні проблеми природокористування стосуються й вичерпаних невідновлюваних ресурсів, до яких належить більшість видів корисних копалин, що складають частину природних ресурсів які не відтворюються в процесі кругообігу речовин біосфери чи відтворюються в сотні, тисячі разів повільніше ніж їх використовують. До них, зокрема, відносять більшість видів корисних копалин, а саме: кам'яне вугілля, нафта, газ, а також багато видів рослин і тварин. Ці види природних ресурсів мають обмежені запаси й практично не відновлюються в сучасних умовах Землі, оскільки неможливо відтворити екологічні умови, за яких вони формувались мільйони роки тому. Виходячи з вище наведеного всебічна увага повинна приділятися ресурсовідновленню та ресурсовідтворенню [3, с. 197], де в першому випадку передбачається приведення кількісних і якісних характеристик природних об'єктів і явищ до попереднього стану, порушеного внаслідок їх часткового або повного виснаження. На відміну від ресурсовідтворення, відновлення узагальнює не нові процеси створення природних ресурсів, а повернення колишніх їх характеристик. Такі вимоги стосуються лише відновлюваних природних об'єктів та явищ (наприклад, відновлення лісових та земельних ресурсів, розширення екологічної мережі).

Серед еколого-економічних проблем відтворювального природокористування важлива роль відводиться ресурсозабезпеченості, яка характеризує співвідношення між величиною природних ресурсів та розмірами їх використання. Цей індикатор виражають або кількістю років, на які має вистачити певного ресурсу, або його запасами в розрахунку на душу населення. Ресурсозабезпеченість є одним із вагомих чинників розвитку господарства на рівні підприємства, регіону, країни, рівень його багато в чому визначає й темпи еколого-економічного розвитку.

В контексті дотримання еколого-економічних принципів природокористування важлива роль відводиться ресурсозбереженню, яке відображає комплекс організаційно-технічних заходів (види діяльності, методи, процеси) спрямовані на забезпечення мінімальної витрати речовини й енергії у розрахунку на одиницю кінцевого продукту, виходячи з відповідного рівня розвитку техніки й технології та з необхідності найменшого впливу на людину й природні системи. Ресурсозбереження розглядають, з одного боку, як економію ресурсів (зниження їх питомих витрат на виробництво одиниці кінцевої продукції встановленої якості з урахуванням соціальних еколого-економічних та інших обмежень); з другого – як раціональне використання ресурсів (збільшення віддачі від використання ресурсів у господарстві за сучасного рівня техніки та технології з одночасним зниженням техногенного впливу на навколишнє середовище).

Недоліком в дослідженні еколого-економічних проблем природокористування є те, що ці процеси не ув'язані з класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД), яка розроблена на базі міжнародної статистичної класифікації видів діяльності Європейського Союзу – Nomenclature of Activities European Community (NACE, Rev. 1, mod. 7) [6]. Зокрема, секція А (КВЕД) включає сільське господарство, мисливство, лісове господарство. Функція цієї секції полягає у вирощуванні рослинних і тваринних природних ресурсів і включає діяльність з рослинництва, тваринництва, лісівництва, лісозаготівлі, заготівлі лісових дикорослих продуктів і продукції розведення, мисливства чи відлову тварин у природному середовищі. Провідні позиції у цій секції займають класи: 01.11 – вирощування зернових та технічних культур; 01.12 – овочівництво; 01.13 – вирощування фруктів, ягід, горіхів, культур для виробництва напоїв і прянощів; 01.21 – розведення великої рогатої худоби; 01.22 – розведення овець, кіз, коней; 01.23 – розведення свиней; 01.24 – розведення птиці; 01.25 – розведення інших тварин.

З наведеного вище видно, що перераховані види діяльності повинні ґрунтуватись на дотриманні принципів еколого-економічного природо-користування, оскільки такі види економічної діяльності особливо впливають на охорону й збереження довкілля. Аналогічну ситуацію може спричинити й клас 02.01 – лісівництво, лісове господарство і пов'язані з ним послуги. Це стосується лісозаготівлі, рубання лісу та виробництво ділової деревини, де актуальними є вимоги

стосовно дотримання принципів еколого-економічного природокористування. Не менш важлива роль в еколого-економічному природокористуванні відводиться і класу 05.01 – рибальство, надання послуг у рибальстві, оскільки цей клас включає:

- ловлю риби у внутрішніх водоймах, морях та океанах;
- ловлю в морях та прісних водах ракоподібних та молюсків;
- ловлю водних тварин (черепаш, морських їжаків тощо);
- ловлю китів;
- діяльність суден та набережних рибозаводів, які займаються одночасно ловлею риби, її переробленням і консервуванням;
- збиранням морепродуктів: натуральних перлів, коралів, губок та морських водоростей, а також інші види діяльності.

Широким спектром видів економічної діяльності характеризується секція С – добувна промисловість. Ця секція включає добування корисних копалин у вигляді твердих порід (вугілля, руда та мінерали), у рідкому (нафта) та газоподібному стані. Отже, і ця секція КВЕД особливо потребує дотримання раціональних принципів природокористування, оскільки їх ігнорування може призвести до негативних наслідків глобального масштабу (згадаймо вилив нафти у Мексиканській затоці, затоплення та пошкодження танкерів, що перевозять нафту та ін.).

Екологічно небезпечними виробництвами є види економічної діяльності, які відносяться до секції D – переробна промисловість, зокрема, підсекцій: DA – виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів; DB – текстильне виробництво, а також виробництво одягу, хутра та виробів з хутра; DC – виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів; DD – оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів; DE – целюлозно-паперове виробництво та видавнича діяльність; DF – виробництво коксу, продуктів нафтопереробки та ядерних матеріалів; DG – хімічне виробництво; DH – виробництво гумових та пластмасових виробів та ін.

Еколого-економічною небезпекою користуються такі підсекції: DJ – металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів; DK – виробництво машин та устаткування; DM – виробництво транспортних засобів та устаткування; F – будівництво; I – діяльність транспорту та зв'язку та ін.

Отже, з перерахованих багатьох секцій і підсекцій майже всі є екологонебезпечними, а тому важливим є дотримання вимог раціонального використання природних ресурсів як первинного, так і вторинного походження.

В еколого-економічному природокористуванні посилюється роль держав за національними природними ресурсами, суворих обмежень забруднення довкілля, особливо з боку ТНК та спільних підприємств. В зв'язку з цим, необхідна ефективна еколого-економічна політика, яка обумовлена, по-перше, ставленням влади до міжнародних конвенцій і угод щодо стану навколишнього середовища та охорони природи; по-друге, готовність влади ініціювати та впроваджувати новітні природоохоронні угоди; по-третє, впровадженням на національному рівні сучасних систем екоменеджменту, зокрема, у галузі стандартизації (ISO 1440 тощо); по-четверте, дотриманням внутрішнього екологічного законодавства, нормативно-правової бази та посилення еколого-економічних вимог на всіх рівнях державного управління та організації виробництва; по-п'яте, ініціюванням співпраці із сусідніми країнами для встановлення прозорої системи прийняття рішень у сфері навколишнього середовища та природокористування, чітким відстоюванням національних екологічних та економічних інтересів, використанням усіх легітимних можливостей задля досягнення сприятливих для держави й населення умов еколого-економічного та соціального розвитку в період становлення ринкової економіки.

ВИСНОВКИ

В природокористуванні сформувались три групи визначень сталого розвитку (біологічне, екологічне, економічне). Водночас, серед науковців немає єдності у визначенні поняття „природокористування”. Науковці-економісти розрізняють три типи економічного механізму природокористування: м'який або доганяючий, стимулюючий або розвиваючий, та жорсткий. Проте, такі типи економічного механізму природокористування не існують в чистому вигляді, у більшості випадків характерним є їх поєднання.

Важливу роль у відтворенні кисню в атмосфері відіграють ліси синтезуючи вуглекислий газ з метою відновлення природних екосистем. Високий рівень лісистості Закарпатської області забезпечує відповідний рівень екологічності регіону. Звідси актуальною проблемою сьогодення є ресурсозаощадження, тобто процес послідовної і комплексної реалізації організаційних, економічних і технічних заходів, спрямованих на забезпечення економії та раціональне використання матеріально-сировинних ресурсів у всіх галузях господарського комплексу.

В еколого-економічному природокористуванні задіяні як відновлювані, так і не відновлювані ресурси. Тому при їх використанні необхідно дотримуватись еколого-економічних принципів природокористування, зокрема, ресурсозбереження та охорони довкілля.

Проведені дослідження свідчать, що багато видів економічної діяльності є екологонебезпечними і негативно впливають на охорону і збереження довкілля, у зв'язку з чим необхідна ефективна еколого-економічна політика стосовно раціонального використання природних ресурсів та забезпечення сталого розвитку економічних систем.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальные проблемы устойчивого развития / под общ. Ред. И. В. Недина и Е. И. Сухина. – К. : Знание, 2003. – 430 с.
2. Білявський Г. О. Основи загальної екології / Г. О. Білявський, М. М. Падун, Р. С. Фурдуй. – К. : Либідь, 1995. – 368 с.
3. Екологічна енциклопедія : У 3 т. / Головн. Ред. А. В. Толстоухов та ін. – К. : ТОВ „Центр екологічної освіти та інформації”, 2008. – Т. 3: О-Я. – 472 с.
4. Економічна енциклопедія : [у 3 т.]. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. / голова редакційної ради : Гаврилишин Б. Д. (голова) [та ін.]. Т. 3 / [відп. редактор Мочерний С. В. та ін.]. – 2002. – 952 с.
5. Кіотський-протокол [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
6. Класифікація видів економічної діяльності (НАСЕ, Rev. 1.1 – 2002) ДК009:2005, затверджено наказом Держкомстату від 26 грудня 2005 р. № 375, прийнято наказом Держспоживстандарту України від 26 грудня 2005 р. № 375//Збірник „Класифікація видів економічної діяльності”. – К., 2006. – 191 с.
7. Опаловский А. А. Планета Земля глазами химика / А. А. Опаловский. – М. : Наука, 1990. – 224 с.
8. Природно-ресурсна сфера України: проблеми сталого розвитку та трансформацій / під ред. чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. – К. : ЗАТ „Нічлава”, 2006. – 704 с.
9. Статистичний щорічник Закарпаття за 2009 / Головне управління статистики у Закарпатській області; за ред. Г. Д. Гриник. – Ужгород, 2010. – 543 с.

Газуда Михайло Васильович, кандидат економічних наук, доцент, кафедра економіки, менеджменту та маркетингу ДВНЗ „Ужгородський національний університет”